

Správa o plnení úloh vyplývajúcich z Národného programu aktívneho starnutia na roky 2014 – 2020

Bratislava, máj 2021

Úvod

Uznesením vlády SR č. 688 zo 4. decembra 2013 bol schválený dokument **Národný program aktívneho starnutia na roky 2014-2020** (ďalej len „NPAS“). Vláda sa ním prihlásila k hodnotovému východisku vnímania populačného starnutia nie primárne ako spoločenskej hrozby, ale skôr ako šance pre dosahovanie vyššej úrovne rozvoja spoločnosti, súdržnosti a medzigeneračnej udržateľnosti. Cestou naplňania tejto šance sa stalo prijímanie a implementácia cielených politík a opatrení zameraných na podporu aktívneho starnutia ako verejného záujmu. V súlade s medzinárodnými skúsenosťami boli podporné politiky a opatrenia NPAS rozdelené do troch oblastí. Jednou bola oblasť podpory ľudských práv starších osôb, ich aktívnej nezávislosti a občianskej participácie; ďalej politiky a opatrenia zamerané na zlepšenie ich zamestnanosti a zamestnateľnosti; a napokon, za predmet verejných politík bola ustanovená podpora nezávislosti, bezpečnosti a kvality života starších ľudí. Do schvaľovania cieľov a opatrení a ich následnej implementácie boli zapojení rôznorodí aktéri naprieč spoločenským štruktúram (verejný, súkromný a občiansky sektor), rovnako naprieč vecným sektorom (jednotlivým ministerstvám a ich zložkám).

Súčasne so schválením NPAS vláda SR uložila ministrom práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky povinnosť *„predložiť na rokovanie vlády správu o plnení úloh vyplývajúcich z Národného programu aktívneho starnutia na roky 2014 – 2020“* (ďalej len „Správa“). Čiastkové správy o plnení úloh boli spracovávané v dvojročných intervaloch¹ s termínom posledného spracovania do 30. 04. 2021. Správy za jednotlivé obdobia mali skôr deskriptívno-sumarizačný a informačný charakter, kedy sa na základe podkladov aktérov NPAS staticky konštatovalo, ktoré ciele a im zodpovedajúce opatrenia boli v referenčnom období splnené, resp. boli napĺňané priebežne, a ktoré splnené neboli. Neanalyzovali sa vecné prieniky širších oblastí podpory či dôvody implementačného statusu jednotlivých cieľov a opatrení.

S ohľadom na skutočnosť, že touto Správou sa završuje prvé programové obdobie NPAS na roky 2014-2020, zainteresovaní spoločensktí aktéri boli v januári 2021 oslovení vyjadriť sa nielen k plneniu jednotlivých cieľov a opatrení za posledný implementačný rok 2020, ale aj celostnejšie reflektovať na pokrok, ktorý Slovensko dosiahlo v politike podpory aktívneho starnutia za celé NPAS programové obdobie 2014-2020. Správa je zameraná na kritickú reflexiu pokroku Slovenska v podpore aktívneho starnutia z hľadiska toho, čo sa podarilo v sledovaných oblastiach naplniť/naplňovať, v čom pretrvávajú aj na konci programového obdobia NPAS medzery (čo sa nepodarilo naplniť/naplňovať), rovnako, ako sa pre účely naplňovania cieľov podpory aktívneho starnutia využívali mechanizmy medzinárodnej regionálnej spolupráce.² Identifikované sú aj vecné prieniky jednotlivých oblastí, ktoré

---

¹ Správy za jednotlivé obdobia sú umiestnené na webovom sídle MPSVR SR:

<https://www.employment.gov.sk/sk/ministerstvo/rada-vlady-sr-prava-seniorov/>

² Rozšírený formát zisťovania a analytického spracovania výsledkov zapadal do obdobia prípravy Slovenska na spracovanie Národnej správy o pokroku pri naplňaní politík aktívneho starnutia v rokoch 2017-2020, v širšom kontexte ostatných 20 rokov v rámci realizácie *Madridského medzinárodného akčného plánu týkajúceho sa starnutia a Regionálnej implementačnej stratégie* (MIPAA/RIS, 2002) či v rámci realizácie projektu

určovali smerovanie podporných politík nielen v rámci doterajšieho vývoja, ale budú rozhodujúce aj pre prípravu a implementáciu NPAS na roky 2021-2030. Súčasťou správy je aj Príloha Správa o plnení úloh vyplývajúcich z Národného programu aktívneho starnutia na roky 2014 – 2020, za rok 2020, v ktorej je doteraz aplikovaným spôsobom vyhodnotené plnenie jednotlivých cieľov a opatrení NPAS za rok 2020.

1. Vyhodnotenie pokroku Slovenska v podpore aktívneho starnutia za programové obdobie 2014-2020

Úvodom je potrebné zdôrazniť, že ambíciou Správy nie je ponúknuť ucelený obraz o pokroku Slovenska v napĺňaní, resp. nenapĺňaní politiky aktívneho starnutia v rokoch 2014-2020. Nie je to možné z dôvodu, že reflexná perspektíva a vecný záujem jednotlivých aktérov, ktorí sa zapojili do vyplnenia dotazníka, sa môže zásadným spôsobom líšiť (to, čo niektorí hodnotia ako pokrok, iní môžu vnímať ako brzdu rozvoja), dokonca sa môžu meniť v čase, či byť výrazne situačne podmienené (napr. vplyvom pretrvávajúcej pandémie COVID-19). Ide skôr o identifikovanie nosných ideí a prierezových stanovísk rozličných aktérov, ktoré budú oporou pre formovanie základnej architektúry budúceho programového obdobia pre oblasť podpory aktívneho starnutia na Slovensku.

2.1 Ciele a opatrenia zamerané na uznanie a posilnenie potenciálu starších ľudí

Zaujímalí sme sa o to, aké ciele a opatrenia podľa aktérov najvýznamnejšie prispeli za ostatných päť rokov k posilneniu telesného, mentálneho a sociálneho potenciálu starších ľudí a vďaka čomu sa ich darilo naplňať.

Niektorí aktéri pri posilňovaní potenciálu starších ľudí zdôrazňovali opatrenia zamerané na poskytovanie kvalitnej a dostupnej *zdravotnej starostlivosti* či *programy prevencie* chronických chorôb či monitoringu rizikových faktorov zdravia. Oceňovali opatrenia na podporu *zdravého a aktívneho životného štýlu* (napr. poradenstvo a edukácia cez Poradne zdravia), rekondičných, športových a voľnočasových aktivít (a to aj cez zamestnávateľov po odchode do dôchodku); či zabezpečenie účasti starších ľudí pri tvorbe kultúrnych hodnôt cez zvýšenie dostupnosti ku kultúrnym aktivitám (napr. cez dotačný systém MK SR).

Viacerí aktéri zmienili význam opatrení zameraných na *zvýšenie informovanosti a edukáciu* starších ľudí v rozličných oblastiach života a pre rozličné účely (napr. nová programová služba RTVS „Trojka“; aktivity Národnej banky Slovenska k podpore finančnej gramotnosti; aktivity univerzít tretieho veku a koordinátorov vzdelávania a spolupráca s MŠVVŠ SR pri prioritizácii ďalšieho vzdelávania osôb 50+; podpora dobrovoľníctva starších ľudí a vyhľadávania osamelých seniorov). Strategická pozícia v posilňovaní potenciálu starších ľudí sa pripisovala aj realizácii programov a opatrení zameraných na *zvyšovanie ich digitálnych zručností (digitálnej gramotnosti)*, ktoré majú oporu v prijatých dokumentoch ako „Stratégia digitálnej transformácie Slovenska 2030“ a jej „Akčný plán na roky 2019-2022“ či v zriadení „Národnej koalície pre digitálne zručnosti a povolania“ (2017). Zvyšovanie informovanosti a edukácia

starších ľudí boli vymedzované nielen ako predpoklady ich spoločenskej aktivizácie, ale aj ako nástroje ich právnej ochrany (napr. pred podvodmi a nekalými praktikami, zlým zaobchádzaním či zvyšovania odolnosti pred rozličnými krízovými situáciami, napr. aj v súvislosti s pandémiou COVID-19).

Podporný účinok na aktivizáciu potenciálu starších ľudí mali aj *zľavy* v doprave či dotácie na kultúru znevýhodnených skupín, vrátane starších osôb.

Ktoré ciele a opatrenia v oblasti aktivizácie a podpory potenciálu starších ľudí sa podľa reflexie aktérov nepodarilo naplniť a z akých dôvodov?

V programovom období NPAS 2014-2020 sa nepodarilo prijať systémové mechanizmy pre zabezpečenie primeraných *materiálno-technických podmienok pre činnosť základných organizácií seniorov* ako cesty k využívaniu skúsenosti a múdrosti starších ľudí, rovnako mechanizmy pre *financovanie univerzít tretieho veku* a seniorského záujmového vzdelávania. Premietlo sa to aj do nedostatočnej informovanosti verejnosti o možnostiach dobrovoľníctva starších ľudí.

Značná časť odpovedí na túto otázku sa vzťahovala k opatreniam určeným pre *starších ľudí odkázaných na pomoc iných*. Kriticky sa poukazovalo na to, že sa nedospelo k zásadnejšiemu zlepšeniu ich zdravotného stavu; že naďalej niektorí žijú v nedôstojných životných podmienkach a v riziku zneužívania a zlého zaobchádzania, často aj zo strany blízkych, a to pre absenciu systematickej podpory opatrujúcich rodín; že absentuje cenovo dostupný prístup k internetu ako základný predpoklad prístupu k informáciám aj pre osoby, ktoré sú imobilné alebo žijú v rodinách s nižším ekonomickým statusom.

Za nedostatočne naplnené sa považovali aj ambície v oblasti *deinštitucionalizácie a transformácie* sociálnych služieb, a to ako z dôvodu reálnych limitov daných povahou budov, v ktorých sa sociálne služby poskytujú, tak pre nedostatok opatrujúceho personálu sociálnych služieb či stereotypné postoje niektorých zamestnancov k možným zmenám. Spomalenie transformačného úsilia spôsobila aj pandémia COVID-19, pre dopady ktorej sa niektoré projektové iniciatívy realizovali len v limitovanom rozsahu.

2.2 Ciele a opatrenia zamerané na podporu dlhšieho pracovného života ľudí a schopnosti pracovať

Najskôr sme zisťovali, **aké ciele a opatrenia podľa aktérov, najvýznamnejšie prispeli za ostatných päť rokov k podpore dlhšieho pracovného života ľudí a ich schopnosti pracovať, a zároveň vďaka čomu sa ich darilo naplňovať.**

Na základe rôznorodých odpovedí bolo možné identifikovať tri skupiny opatrení, ktorými sa, podľa aktérov, prispelo k podpore pracovného života starších ľudí. Do prvej skupiny sme zhrnuli opatrenia zamerané na *vekový manažment a vekovo priateľské prostredie zamestnávateľov*. Oceňoval sa pokrok v zabezpečení nediskriminujúcich, bezpečných a zdravých pracovných podmienok; medzigeneračné vzdelávanie vo firmách a činnosť vekovo kombinovaných tímov; či význam kolektívneho vyjednávania v tejto oblasti ako nástroja podpory záujmu starších zamestnancov pracovať aj po dosiahnutí dôchodkového veku. Všetky tieto opatrenia sa aplikovali so zámerom celkového posilňovania vekovej

diverzity a inklúzie na pracovisku, a to aj v rámci zavedenia „Charty diverzity Slovensko“ a zapájania sa zamestnávateľov do tejto iniciatívy (od roku 2017).

V rámci ďalšej skupiny boli vyzdvihovalé najmä aktívne opatrenia na trhu práce realizované podľa § 54 zákona č. 5/2004 Z. z. o službách zamestnanosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov zamerané na zlepšenie postavenia starších ľudí (uchádzačov o zamestnanie) na trhu práce, implementácia národných projektov v rámci OP Ľudské zdroje určených špecificky pre uchádzačov o zamestnanie 50+ (napr. NP „Chceme byť aktívni na trhu práce (50+)“; NP „Šanca na zamestnanie“; NP „Cesta na trh práce 1,2,3“) alebo pre širšie znevýhodnené skupiny. K podpore zamestnanosti a zamestnatel'nosti starších osôb a zlepšenia ich pozície na trhu práce slúžili aj vzdelávacie (rekvalifikačné) programy, najmä opatrenia REPAS+ a KOMPAS+ či odborné poradenské služby úradov práce, sociálnych vecí a rodiny. Ďalej úprava právnych nárokov v oblasti dôchodkových dávok, zníženie daňového zaťaženia pri zamestnávaní starších ľudí, ale aj využívanie inštitútu delených pracovných miest či príležitostných prác pre starších ľudí (napr. počas turistickej sezóny). Niektorí aktéri reportovali o prvotných skúsenostiach so zamestnávaním osôb z rezidenčných sociálnych služieb v rámci uplatňovania modelu podporovaného zamestnávania.

Významná skupina opatrení podporujúcich pokrok v zamestnanosti a zamestnatel'nosti starších ľudí, sa týkala aktivít *celoživotného vzdelávania*, a to nielen cestou zvyšovania kvalifikácie vo vyššom veku (napr. výzva MŠVVŠ SR „NedisKVALIFIKUJ SA“), ale aj celkového rozvoja kľúčových kompetencií a zvyšovania digitálnej, finančnej či právnej gramotnosti starších ľudí. Na potreby v tejto oblasti reagovali aj vzdelávacie inštitúcie v rámci svojich vzdelávacích programov (napr. zavedenie predmetu „Poradca pre vekový manažment“ na FF UK Bratislava) či fungovania vysokošpecializovaných pracovísk (napr. Centra celoživotného a kompetenčného vzdelávania PU v Prešove ako člena Sieť európskych univerzít celoživotného vzdelávania/EUCEN).

Ktoré ciele a opatrenia v podpore zamestnanosti a zamestnatel'nosti starších ľudí, sa podľa aktérov nepodarilo naplniť, a z akých dôvodov?

Všetky skupiny opatrení, v rámci ktorých sa identifikoval v oblasti podpory zamestnanosti a zamestnatel'nosti starších ľudí určitý pokrok (pokrok z určitých vybraných aspektov), boli zároveň aj predmetom kritiky. Poukazovalo sa na to, že v záujme uplatňovania *princípu životného cyklu* v podpore zamestnanosti a zamestnatel'nosti starnúcich ľudí, sa nedostatočne efektívne prepájali vzdelávacie aktivity pre cieľovú skupinu 45+ zamerané na trh práce so záujmovým vzdelávaním osôb 60+. Ako dôvod sa uvádzala pretrvávajúca absencia zodpovedajúcej legislatívy v tejto oblasti, ale aj problematické financovanie inštitúcií celoživotného vzdelávania.

Predmetom kritiky bolo aj *nedostatočné zvyšovanie povedomia* zamestnávateľov o problematike aktívneho starnutia a vekovej diverzity na pracovisku ako východiska riadenia ľudských zdrojov, súčasti každodenných princípov riadenia organizácií, z čoho profitujú zamestnanci i zamestnávatelia. Niektoré realizované opatrenia v oblasti vekového manažmentu, sa považovali skôr za deklaratórne (vydanie brožúry či usporiadanie workshopu), bez reálneho vplyvu na správanie zamestnávateľov a ich motiváciu

internalizovať si potrebu vekovo riadenej organizácie (napr. infokampaňou, ich systematickým vzdelávaním, podporou implementácie či „vzorovým“ správaním štátnych organizácií). Poukazovalo sa na pretrvávajúce „kultu mladosti“ pred odbornými skúsenosťami zamestnancov, čo sa spájalo aj s vekovou diskrimináciou na pracovisku (aj keď skôr latentnou), či s rezervovanosťou zamestnávateľov v zamestnávaní osôb, ktoré sa tradične vnímali mimo trh práce (napr. klienti zariadení sociálnych služieb).

Zotrvačnosť a stereotypy na strane starších ľudí i zamestnávateľov doposiaľ posilňujú aj niektoré „demotivačné“ legislatívne pravidlá, ktoré podporujú skôr odchod z práce, než čo najdlhšie zotrvanie v nej.

2.3 Ciele a opatrenia zamerané na dôstojné starnutie

Zamerali sme sa aj na **ciele a opatrenia, ktoré podľa aktérov za ostatných päť rokov najvýznamnejšie prispeli k ochrane ľudských práv a dôstojnosti starších ľudí, ich autonómie, sebaurčenia a participácie v spoločnosti**, a rovnako aj na to, **vďaka čomu sa ich podarilo naplňať**.

Za takéto považovali aktéri najmä opatrenia zamerané na *podporu zotrvania starších ľudí v ich prirodzenom prostredí*, a to vďaka určitému pokroku v rozvoji terénnych a ambulantných sociálnych služieb, deinštitucionalizácie a transformácie existujúcich (najmä z EŠIF zdrojov), rozširovaním programov sociálnej rehabilitácie či zavádzaním kvality sociálnych služieb a ich profesionalizáciou. Oceňovali aj zavedenie mechanizmu spolufinancovania vybraných sociálnych služieb určených aj pre staršie osoby zo štátneho rozpočtu.

V oblasti *sociálno-právnej ochrany starších ľudí* bol vyzdvihnutý začiatok prípravy reformy opatrovníctva a právo starších ľudí 75+, ako obzvlášť zraniteľnej skupiny, na špecializovanú odbornú pomoc, a to aj v rámci činnosti intervenčných centier pre obete domáceho násillia. Oceňované boli aj možnosti konzultácií starších ľudí a ich organizácií s ľudsko-právnymi organizáciami (napr. Úradom komisárky pre osoby so zdravotným postihnutím).

Osobitná skupina zmieňovaných opatrení podporujúcich dôstojnosť, autonómiu a sebaurčenie starších osôb, sa vzťahovala k aktivitám ich *občianskeho vzdelávania*, s osobitným zameraním na oblasť ľudských práv a predchádzania zlému zaobchádzaniu, zneužívaniu nekalými praktikami (napr. prevádzkou bezplatnej Senior linky) so zámerom podporiť kvalifikované rozhodovanie starších ľudí (a ich rodín) v rozličných oblastiach života a bežných situáciách (napr. často zmieňovaná podpora rozhodovania v súvislosti so sociálnymi službami). Oceňovaná v tejto oblasti bola úloha občianskych združení, seniorských organizácií a svojpomocných skupín čiastočne podporovaných z vybraných dotačných schém (napr. z MK SR, MPSVR SR, miest a obcí).

Pokrok smerom k *dôstojnejším životným podmienkam starších ľudí* bol možný aj vďaka debarierizácii vonkajších priestranstiev a zlepšenému prístupu k verejným službám, vrátane ich elektronizácie (napr. pri výpisoch z listov vlastníctva). Ďalej podpora príjmovej situácie starších ľudí ako cesta eliminácie ich chudoby a materiálnej deprivácie (napr. stabilizáciou cien energií, zľavami v doprave, kultúre, podporou prístupu k primeranému bývaniu v rámci

podpory zo Štátneho fondu rozvoja bývania či zvýšením ochrany príjmu pri platení úhrady za sociálnu službu). Pozitívne boli zmienené aj opatrenia a politiky niektorých zamestnávateľov zamerané na zosúladzovanie pracovného a rodinného života členov a členiek opatrovujúcich rodín.

A čo sa podľa aktérov v oblasti ochrany ľudských práv a dôstojnosti starších ľudí, ich autonómie, sebaurčenia a participácie v spoločnosti nepodarilo naplniť?

Väčšina aktérov uvádzala ako nesplnenú ambíciu *pripraviť a zaviesť systém integrovanej/prepojenej zdravotnej a sociálnej starostlivosti* (vrátane zdravotnej rehabilitácie či systemizovaného sociálneho poradenstva v zdravotníckych zariadeniach), a to napriek vypracovanej a schválenej „Stratégii dlhodobej zdravotno-sociálnej starostlivosti v SR“ z roku 2019.

Za nedostatočný bol považovaný aj pokrok v oblasti *transformácie a deinštitucionalizácie sociálnych služieb*, a to aj v kontexte stagnácie rozvoja domácej opatrovateľskej služby či absenciu cielených služieb pre neformálne opatrojúce osoby tak, aby bola zabezpečená plynulá prechodnosť medzi jednotlivými druhmi a formami sociálnych služieb podľa vývoja potrieb odkázaných starších osôb a ich rodín.

Kritické zmienky na *nesystematickú podporu činnosti seniorských organizácií* sa spájali aj s poukazom na nízky záujem časti starších ľudí o verejné veci a o participáciu na tvorbe verejných politík na rozličných úrovniach (národnej, regionálnej, miestnej), v kombinácii s nie vždy prítomným záujmom verejnej správy a jej organizácií o takúto spoluprácu.

Podľa niektorých aktérov, bránila zásadnejšiemu zlepšeniu životných podmienok starších ľudí aj absencia celospoločenskej diskusie o potrebe *zmeny dôchodkového systému*, rovnako niektoré čiastkové vládne opatrenia, napr. nezavedenie 13. dôchodku, či poistenia v odkázanosti na pomoc inej osoby.

3. Využívanie regionálnej spolupráce pre napĺňanie cieľov a opatrení v podpore aktívneho starnutia

Súčasťou implementácie národných politík podpory aktívneho starnutia, je aj **využívanie regionálnej medzinárodnej spolupráce** na tento účel. Aktéri identifikovali výzvu na informovanie o takejto spolupráci širšie, keď uvádzali príklady nielen na medzinárodnej úrovni, ale aj národnej, regionálnej, miestnej či organizačnej. Za formu medzinárodnej spolupráce považovali už samotný fakt, že viaceré iniciatívy a programy v oblasti zamestnanosti a sociálnej inklúzie, by neboli v rokoch 2014-2020 možné bez *spolupráce a financovania z EŠIF zdrojov*, osobitne z prostriedkov ESF a jeho OP Ľudské zdroje. Aj preto bola vytvorená ESF Platforma medzinárodnej spolupráce (ESF Transnational Platform), od roku 2020, fungujúca ako Platforma komunít praxe (Communities of Practice Platform). NPAS sa tak od počiatku jeho implementácie vnímal ako súčasť širšieho medzinárodného úsilia o spoločné smerovanie v podpore aktívneho a zdravého starnutia a budovania spoločnosti pre všetkých (ako súčasť MIPAA/RIS). A takto sa od minulej dekády v medzinárodnom meradle aj pokrok v tejto oblasti vyhodnocoval.

V doméne *posilňovania potenciálu starších ľudí*, bola zmienená napríklad medzinárodná spolupráca NBS v rámci členstva v OECD/INFE (Medzinárodná sieť pre finančné vzdelávanie). Za dôležitý sa považoval vznik Slovenskej asociácie age manažmentu (2016) a jej partnerstvo v rámci medzinárodných projektov (napr. Erasmus+, Work ability management), či členstvo Asociácie univerzít tretieho veku v združení Dunajskej asociácie DANET. Ďalej výmena skúseností seniorských organizácií v rámci členstva v Európskej únii seniorov či v EURAG (Európska federácia starších ľudí) či intenzívna spolupráca seniorských organizácií Českej republiky a Slovenskej republiky na národnej, regionálnej a miestnej úrovni. Na vnútroregionálnej úrovni bolo oceňované, napr. zjednotenie prepravného poriadku a taríf pre starších ľudí medzi viacerými regionálnymi samosprávami Slovenska.

K pokroku v oblasti *zvyšovania zamestnanosti a zamestnatelnosti* starších ľudí intenzívne prispelo pôsobenie Slovenska v platforme siete EURES, ale aj novšie iniciatívy zamerané na nadnárodné rozširovanie povedomia o Age manažmente a na prekonávanie vekových bariér v zamestnávaní (napr. cez Slovenskú asociáciu Age manažmentu). Na základe partnerstva Republikovej únie zamestnávateľov v projekte „Bridging the AgeGap“, budú v priebehu roka 2021 formulované spoločné odporúčania zúčastnených krajín pre vekový manažment.

Napokon, v oblasti *podpory dôstojného a nezávislého života* starších ľudí, bola v rámci medzinárodných partnerstiev zmienená činnosť NBS v EIOPA (Európsky orgán pre poisťovníctvo a dôchodkové poistenie zamestnancov) v snahe poskytovať sporiteľom komplexné a zrozumiteľné informácie o európskych dôchodkových systémoch či spolupráca MH SR s Európskym spotrebiteľským centrom v SR pri informovaní a vzdelávaní ľudí o nekalých obchodných praktikách. Rovnako bolo zmienené pôsobenie Fóra pre pomoc starším v odborných skupinách európskej siete AGE Platform Europe. Vyzdvihnuté boli aj mikroprojekty realizované z EFRR, napr. medzi Slovenskou republikou a Poľskom či Slovenskou republikou a Českou republikou, rovnako služby Slovenskej knižnice nevidiacich v Levoči, poskytované aj pre krajanov žijúcich v zahraničí. Zahraničná spolupráca v oblasti podpory dôstojného a nezávislého života starších ľudí, sa realizovala aj na organizačnej úrovni, osobitne v sektore sociálnych služieb, najčastejšie formou výmeny skúseností a stáží. Zmienená bola aj spolupráca regionálnych samospráv v rámci SK8 pri hľadaní spoločných prístupov k riešeniu sociálnych problémov.

4. Priority podpory aktívneho starnutia do budúcnosti

Súčasťou dotazníka bola aj výzva identifikovať priority podpory aktívneho starnutia do budúcnosti (pre dekádu 2021-2030). Na základe zaslaných podkladov možno za **systémovú prioritu** považovať výzvu podpory dlhodobého plánovania pracovného a osobného života každého človeka (v súlade s princípmi životného cyklu), jeho aktivizácie pre pracovný život a život v komunite. V mene tejto priority by sa mali systémovo a efektívne koordinovať jednotlivé druhy starostlivosti (sektorové verejné politiky), jej aktéri na rozličných úrovniach (národnej, regionálnej, miestnej a organizačnej) a zdroje (vrátane zdrojov z nového EÚ programového obdobia).

Ostatné uvádzané priority mali skôr **vecne špecifikovanú povahu**, pričom najčastejšie sa uvádzali tieto:

- *zabezpečenie celoživotného vzdelávania*, s osobitným dôrazom na zvyšovanie digitálnej gramotnosti osôb 45+ pre trh práce i bežný osobný a občiansky život; zabezpečenie prístupu k internetu pre všetky starnúce osoby, vrátane potrebného zaškolenia k jeho aktívnemu využívaniu; financovanie minimálnej siete organizátorov vzdelávania pre cieľovú skupinu 45+, bez ktorej nie je možný cielený rozvoj v oblasti celoživotného vzdelávania v prospech aktívneho starnutia, vrátane podpory seniorských organizácií;
- *podpora zdravého životného štýlu a primeranej zdravotnej starostlivosti*, s osobitným zameraním na podporu duševného zdravia v procese starnutia, zdravotnú rehabilitáciu financovanú aj z verejného zdravotného poistenia ako cesty k čo najdlhšiemu zotrvaníu na trhu práce a k dlhodobu udržateľnému a adekvátnemu zabezpečeniu vo vyššom veku;
- *zabezpečenie trvalo udržateľnej zamestnanosti v každom veku*, riadenie pracovnej schopnosti a nastavenie procesov vekového manažmentu u zamestnávateľov, vrátane ich motivácie zamestnávať aj staršie osoby;
- ustanovenie podmienok pre *dlhodobu udržateľný dôchodkový systém* (vymedzením všeobecného dôchodkového veku a konvergenciou iných dôchodkových vekov k nemu) a pre *adekvátnosť dôchodkov* (cez uplatňovanie efektívnejších investičných stratégií postavených na princípe životného cyklu);
- *komunitná sociálna aj zdravotná starostlivosť* podporená debarierizáciou verejných služieb a priestorov, deinštitucionalizáciou a vysokou kvalitou služieb, ich geografickou dostupnosťou ustanovovanou v súlade s demografickým vývojom;
- *integrovaná sociálno-zdravotná starostlivosť* prepojená s efektívnym systémom zdravotno-sociálnych lôžok, skracovaním doby nevyhnutnej hospitalizácie, presunom starostlivosti z nemocníc do ambulantnej/domácej ošetrovateľskej starostlivosti a posilnením kompetencií obvodných lekárov a geriatrických sestier v oblasti monitoringu životných podmienok starších ľudí ako základu prevencie zlého zaobchádzania v domácich podmienkach;
- *zabezpečenie dostupného bývania* aj pre osoby s nízkymi príjmami, vrátane starších osôb;

5. Sumarizácia a záver (čo ukázala implementácia NPAS 2014-2020)

Pri príprave Správy, bol nad rámec jej pôvodného zadania administrovaný medzi aktérmi politik aktívneho starnutia dotazník, v ktorom kriticky reflektovali aj na nastavenie a vzájomné pôsobenie cieľov a opatrení usporiadaných do celostných oblastí podpory aktívneho starnutia z hľadiska ich možného vplyvu na celkovú životnú situáciu starnúcich ľudí. Hlavným referenčným obdobím pre takúto reflexiu boli roky 2014-2020, počas ktorých sa NPAS implementoval.

Analýza odpovedí aktérov ukázala, že naprieč ustanoveným trom oblastiam podpory aktívneho starnutia, bolo možné identifikovať niektoré **spoločné systémové prvky**, ktoré

tvorili základný rámec pre napĺňanie konkrétnych cieľov a opatrení zahrnutých do jednotlivých oblastí podpory. Opakovane bol vyzdvihovaný samotný fakt *prijatia NPAS* ako iniciatívy nadväzujúcej na priebeh a výsledky „Európskeho roka aktívneho starnutia a solidarity medzi generáciami 2012“, čo pomohlo naštartovať spoločné úsilie smerom k medzigeneračnej solidarite a k vnímaniu aktívneho starnutia ako „príležitosti pre spoločnosť“. Prijatie NPAS podnietilo postupnú zmenu postojov ľudí a organizácií k starnutiu a možnostiam jeho ovplyvnenia. Súčasťou štrukturálnej zameranosti na aktívne starnutie ako verejného záujmu, bolo aj ustanovenie *kritérií pre monitorovanie projektov EŠIF* v období 2014-2020 z hľadiska zastúpenia osôb 50+ (osobitne starších žien), a to ako v oblasti podpory zamestnanosti a zamestnateľnosti, tak podpory ich sociálnej inklúzie. Oceňovaný bol pokrok v zabezpečovaní *aktívnej účasti starších ľudí* a ich reprezentácií pri príprave a prijímaní dôležitých legislatívnych a iných rozhodnutí a dokumentov na národnej, regionálnej, miestnej a organizačnej úrovni. Spoluúčasť a spolurozhodovanie sa realizovali najmä cez Radu vlády SR pre práva seniorov a pre prispôsobovanie verejných politík procesu starnutia populácie, cez účasť starších ľudí v orgánoch samosprávnych zastupiteľstiev, či cez občiansky sektor a jeho spoluprácu na miestnej, okresnej a krajskej úrovni (napr. v rámci štruktúry JDS). Z hľadiska ovplyvniteľnosti faktorov aktívneho starnutia, sa ukázali ako systémotvorné aj otázky *životného štýlu ľudí*, a to najmä cez aktivity zamerané na primeranú podporu verejného zdravia a zdravotnú starostlivosť (aj preto sa koncept aktívneho starnutia intenzívne prepája s konceptom zdravého starnutia), či na podporu voľnočasových aktivít ľudí v procese starnutia. Systémovú a prierezovú pozíciu pripisovali aktéri aj pokroku v oblasti *celoživotného vzdelávania* považovaného za nástroj zvyšovania zamestnanosti a zamestnateľnosti starších ľudí v meniacom sa svete práce (vrátane aplikácie konceptu vekového manažmentu u zamestnávateľov), osobnej a občianskej participácie starších ľudí vyžadujúcej informované rozhodnutia vo všetkých sférach ich života, a zároveň, za nástroj právnej ochrany tých, ktorí sú aj z dôvodu vyššieho veku zraniteľní.

Reflexia na mechanizmy participácie a spolurozhodovania, podpory zdravého a aktívneho životného štýlu, aktívnej pozície na trhu práce či celoživotného vzdelávania starnúcich ľudí, poukázala na *systémovú povahu* týchto mechanizmov, rovnako na to, že ich implementácia predstavuje *dynamický a kontinuálny proces*. Indikovali to zistenia, že aj keď bol na základe vyjadrení aktérov v rokoch 2014-2020 dosiahnutý v rozličných ukazovateľoch podpory aktívneho starnutia určitý pokrok, ku koncu vyhodnocovaného obdobia, sú zrejmé limity tohto pokroku a nevyhnutnosť pokračovať v nastavených kľúčových politikách aj v novom programovom období NPAS 2021-2030. Aj preto sa reflexie a hodnotenia k ukončovanému obdobiu obsahovo premietli do priorít, ktoré identifikovali aktéri pre pripravované obdobie. Istá miera kontinuity je nevyhnutná aj s ohľadom na *negatívny vplyv pandémie COVID-19*, ktorá v rokoch 2019-2020 na Slovensku zabrzdila, resp. úplne znemožnila realizáciu mnohých projektových iniciatív, smerujúcich k podpore aktívneho starnutia.

Zoznam skratiek

EFRR - Európsky fond regionálneho rozvoja

ESF - Európsky sociálny fond

EŠIF - Európske štrukturálne a investičné fondy

EURES - Európske služby zamestnanosti

EUCEN - Sieť nepretržitého vzdelávania európskych univerzít

EÚ – Európska únia

FF UK – Filozofická fakulta Univerzity Komenského

JDS - Jednota dôchodcov na Slovensku

MH SR - Ministerstva hospodárstva SR

MK SR - Ministerstvo kultúry SR

MŠVVŠ SR - Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR

NBS - Národná banka Slovenska

PU – Prešovská univerzita

SK8 - Združenie samosprávnych krajov